

stable intra-connection formed inside Pervomaysk, Voznesensk and Nikolaev inter-territorial settlement systems. It was proposed to create new Noviy Bug inter-territorial system of settlement which is based on 3 north-east peripheral areas of the Nikolaev region. The paper presents the characteristics of quantitative indicators of rural settlement of each of inter-territorial system. It was found that Nikolav inter-territorial system is the largest both in terms of area and population, also has the best record in population dynamics. While inter-territorial settlement systems based on agriculture, have the worst results. In general, all inter-territorial settlement systems of Nykolaev region are characterized by a decrease in population. To stabilize the demographic situation and seize the socio-economic conditions, it is necessary to develop a population policy that would meet the strategic objectives of regional development and would take into account elements specific to each particular region.

Keywords: regional area, settlement system, urban structure, inter-territorial settlement systems, reference frame moving.

Рецензент: проф. Заставецька О.В.

Надійшла 13.02.2015р.

УДК 911.3:33 (477.81)

Мирослава ВЛАХ, Ірина ВАНДА

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНСЬКОГО РОЗТОЧЧЯ: СУЧАСНИЙ СТАН І НАПРЯМКИ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Розкрито загальні особливості сучасної організаційно-правової структури сільського господарства Українського Розточчя, що відзначається високою часткою особистих господарств населення у загальній кількості суб'єктів агрогосподарювання, у загальній площі сільськогосподарських угідь, у т. ч. ріллі, у поголів'ї ВРХ і свиней, а також у виробництві продукції рослинництва. Розвиток великотоварного тваринництва пов'язаний зі спеціалізованими сільськогосподарськими підприємствами і фермерськими господарствами. Організаційно-правова трансформація сільського господарства Українського Розточчя має відбуватися шляхом підвищення ефективності особистих господарств населення, створення кооперативів з виробництва, обслуговування і збуту продукції, поліпшення науково-консалтингового забезпечення.

Ключові слова: сільське господарство, організаційно-правові форми агрогосподарювання, особисті господарства населення, сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства.

Постановка проблеми. Розвиток останніми роками різних організаційно-правових форм провадження сільського господарства, що зумовило багатоукладність в аграрному секторі України, потребує розв'язання проблеми підвищення ефективності їхнього функціонування на основі повнішого використання потенціалу кожної із господарських форм. Особливо актуальні в цьому контексті суспільно-географічні дослідження на регіональному рівні, оскільки вони дають змогу враховувати конкретні особливості природно- і суспільно-географічних умов території.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика дослідження організаційно-правових форм сільського господарства висвітлюється переважно в економічній літературі, зокрема щодо питань ефективності, рентабельності функціонування, напрямків трансформування в ринково-конкурентних умовах [2, 3, 4, 6]. У науковій літературі з тематики дослідження [1, 9] меншою мірою висвітлені питання, присвячені порівнянню організаційних агрогосподарських структур конкретних регіонів, у т. ч. з погляду їхньої геопросторової організації.

Постановка завдання. Метою дослідження є встановлення особливостей розвитку і геопросторового розміщення головних організаційних форм сільського господарства Розточчя – специфічного природного і соціально-

економічного регіону України. Для реалізації цієї мети необхідно дослідити динаміку загальної кількості суб'єктів господарювання, їхнє співвідношення за показниками обсягу і структури землекористування, виробленої валової продукції. Інформаційною основою проведеного дослідження слугують статистичні матеріали Головного управління статистики у Львівській області.

Виклад основного матеріалу. Розточчя – вузьке горбогірне пасмо, розташоване у транскордонному регіоні України і Польщі, що простягається з північного заходу від м. Білгорая на південний схід до м. Львова, не утворюючи суцільної височини. Українська частина Розточчя має площу 960 км² (31% усього Розточчя), і знаходиться в межах Яворівського та Жовківського районів Львівської області.

Сучасна структура господарства Українського Розточчя (за вартістю реалізованої продукції, робіт, послуг) визначається як індустріально-аграрна: промисловість – 43%, сільське та лісове господарство – 24%, роздрібний товарообіг – 24%. Проте є суттєві відмінності між адміністративними районами: Жовківщина має аграрно-індустріальну спеціалізацію (сільське господарство – 33%, промисловість – 26%), Яворівщина – індустріально-аграрну (сільське господарство – 17%, промисловість – 55%). Особливістю регіону є поєднання промисло-

вої, військово-навчальної, природоохоронної, заповідної, транзитно-транспортної функцій території.

Сільське господарство є традиційним напрямком виробничої спеціалізації Українського Розточчя. Рівень розвитку регіонального сільського господарства визначається насамперед природно-ресурсним потенціалом території. Поширення тут малородючих сірих і світло-сірих, дерново-підзолистих, рідше більш продуктивних темно-сірих ґрунтів, горбистий рельєф, підвищена лісистість порівняно із сусідніми територіями ускладнюють провадження тут сільського господарства, потребуючи дотримання відповідних агротехнічних вимог.

В умовах становлення і розвитку регіонального агробізнесу посилилося значення суспільно-географічних чинників (величина і структура регіонального соціально-економічного потенціалу; особливості суспільно-географічного положення, зокрема територіальна суміжність з великим містом – Львовом, сусідство з Республікою Польща; транспортна інф-

раструктура; демографічна ситуація; рекреаційний і природоохоронний статус території).

Сільське господарство Розточчя, як і України загалом, на теперішній час має різні організаційні форми свого провадження. Зокрема, тут представлені різного типу сільськогосподарські підприємства, що виникли на основі колишніх колективних і советських господарств, міжгосподарських формувань, фермерські господарства, а також особисті господарства населення. Специфіка провадження тут сільського господарства зумовлена також наявністю державних сільськогосподарських підприємств, що виникли на базі колишніх військових господарств.

Для ефективного функціонування сільського господарства регіону необхідно визначити особливості кожного типу господарств, встановити їхні співвідношення залежно від кількості, розмірів і структури землекористування, обсягів і структури валової продукції (див. табл. 1.).

Таблиця 1.

Організаційно-правові форми сільського господарства Українського Розточчя, 2012 р.

Показники	Українське Розточчя			Львівська область		
	1	2	3	1	2	3
Частка у загальній кількості, %	98,9	0,7	0,4	99,0	0,7	0,3
Частка у загальній площі сільськогосподарських угідь, %	84,1	11,7	4,2	76,2	18,7	5,1
Частка у загальній площі ріллі, %	79,5	14,5	6,0	68,4	25,5	6,1
Частка у загальному поголів'ї ВРХ, %	90,1	4,1	5,8	90,0	6,3	3,6
Частка у загальному поголів'ї свиней, %	76,2	1,1	22,7	58,3	35,4	6,3
Частка у загальному обсязі валової продукції рослинництва, %	90,1	8,9	1,0	65,7	31,6	2,7
Частка у загальному обсязі валової продукції тваринництва, %	65,0	23,7	11,3	69,7	25,0	5,3
Валова продукція сільського господарства, тис. грн на 1 га сільськогосподарських угідь	8,1	10,6	10,1	7,8	13,7	6,6

Примітки: 1 – особисті господарства населення; 2 – сільськогосподарські підприємства; 3 – фермерські господарства.
Розраховано за даними [5, 7, 8, 10]

Інституційні перетворення сільського господарства регіону, як і України загалом, відображають, перш за все, показники загальної кількості суб'єктів господарювання різних організаційних форм. У структурі аграрного господарювання Українського Розточчя переважають особисті господарства населення (99% від загальної кількості), незважаючи на те, що кількість домогосподарств постійного сільського населення за період 2000-2012 рр. зменшилася на 12,1% (у Львівській області – на 9,5%), що пов'язано зі скороченням наявного сільського населення.

Щодо сільськогосподарських підприємств (без фермерських), то їхня кількість у Яворівському та Жовківському районах за 2000-2012 рр. збільшилася з 141 до 258 одиниць (на

83%), у т. ч. кількість юридичних осіб, які здійснювали підприємницьку діяльність у сільському господарстві на Розточчі, зростає з 97 до 166 одиниць (на 71%). Це засвідчує наявність прогресивної тенденції посилення підприємницької діяльності у сільському господарстві. Така динаміка відрізняється від обласної та загальноукраїнської тенденції повільнішого зростання кількості сільськогосподарських суб'єктів (на 19 і 28% відповідно).

При загальному збільшенні кількості сільськогосподарських підприємств відзначаємо зменшення кількості великих і середніх підприємств. У середині 1990-х рр. на території Яворівського і Жовківського районів функціонували приблизно 60 колективних сільськогосподарських підприємств (агрофірми, акціонер-

ні пайові товариства, селянські спілки), у т. ч. 26 – на Розточчі (зокрема, навчальне господарство "Дублянське", дослідне господарство машинно-випробувальної станції (смт Магерів), птахофабрики у селах Гряда і Домажир (акціонерні товариства), радгосп с. Висіч). За 2000-2012 рр. кількість великих і середніх сільськогосподарських підприємств у регіоні зменшилася з 75 до 18 одиниць (у 4,2 рази, по Львівській області – у 3,5 разу).

Фермерські господарства мають позитивну динаміку кількості за період 1995-2008 рр. У

2009 р., порівняно з попереднім роком, відбулося скорочення кількості фермерських господарств на 20 одиниць (по області на 49 одиниць), що є результатом економічної кризи. Аналогічна тенденція простежується й щодо площі сільськогосподарських угідь фермерських господарств: максимум відзначений у 2008 р. (6,2 тис. га у Жовківському, 1,1 тис. га – у Яворівському районах).

Для регіону характерні локальні відмінності динаміки кількості суб'єктів сільського господарювання (рис. 1).

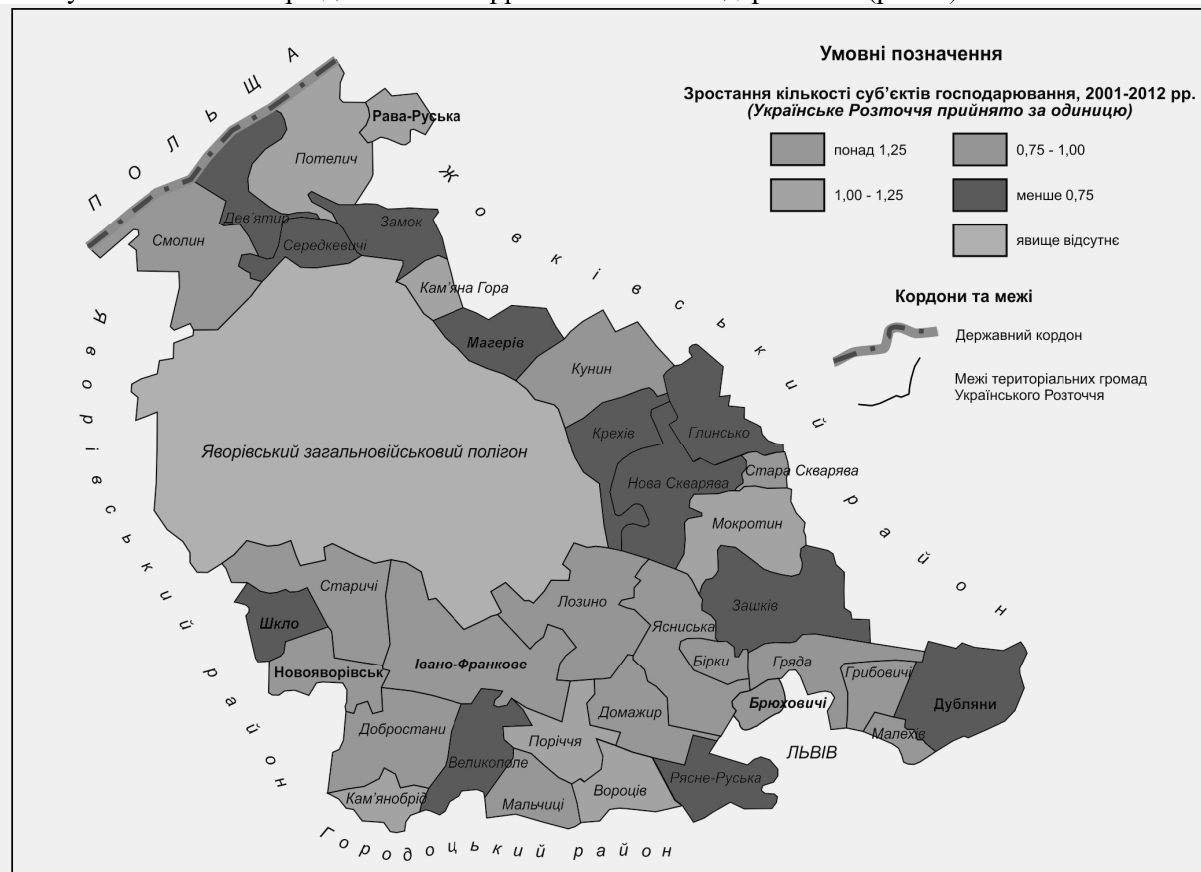

Рис. 1. Динаміка суб'єктів аграрного господарювання Українського Розточчя, 2001–2012 рр.

Збільшення кількості суб'єктів аграрного господарювання відбулось у Яворівській частині регіону, і, навпаки, зменшення – у Жовківській. Простежується обернена кореляція між кількістю суб'єктів і загальним рівнем розвитку сільського господарства: при меншій кількості господарств на Жовківщині тут відповідно більша площа землекористування, а також вища ефективність господарювання.

При загалом високому рівні аграрного господарювання регіону, що підтверджують показники частки сільськогосподарських угідь у загальній земельній площі (41,9% по Розточчю, 59,1% по Львівській області), відзначаємо окремі відмінності розподілу сільськогосподарських угідь між різними організаційними структурами.

Як позитивну тенденцію аграрного землекористування з погляду функціонування агроecosистем Розточчанського рекреаційного і природоохоронного регіону відзначаємо, що за період 1995-2010 рр. відбулося скорочення сільськогосподарських угідь більш ніж удвічі (з 142,6 до 64,2 тис. га, рис. 2).

У 1995 р. у володінні та користуванні особистих господарств населення перебувало 41% сільськогосподарських угідь, а 58% – у користуванні сільськогосподарських підприємств (без фермерських). До 2005 р. процеси інституційної трансформації сільського господарства Українського Розточчя, як і держави загалом, практично завершилися. Частка сільськогосподарських угідь особистих господарств населення зросла до 80%, фермерських господарств – до

6%, натомість зменшилася частка інших сільськогосподарських підприємств – до 14%. Середня площа фермерських господарств на Жовківщині наближається до загальнообласного показу-

ника (52 га), тоді як на Яворівщині вона значно менша (16 га). У Розточанському регіоні переважають невеликі за площею товаровиробники.

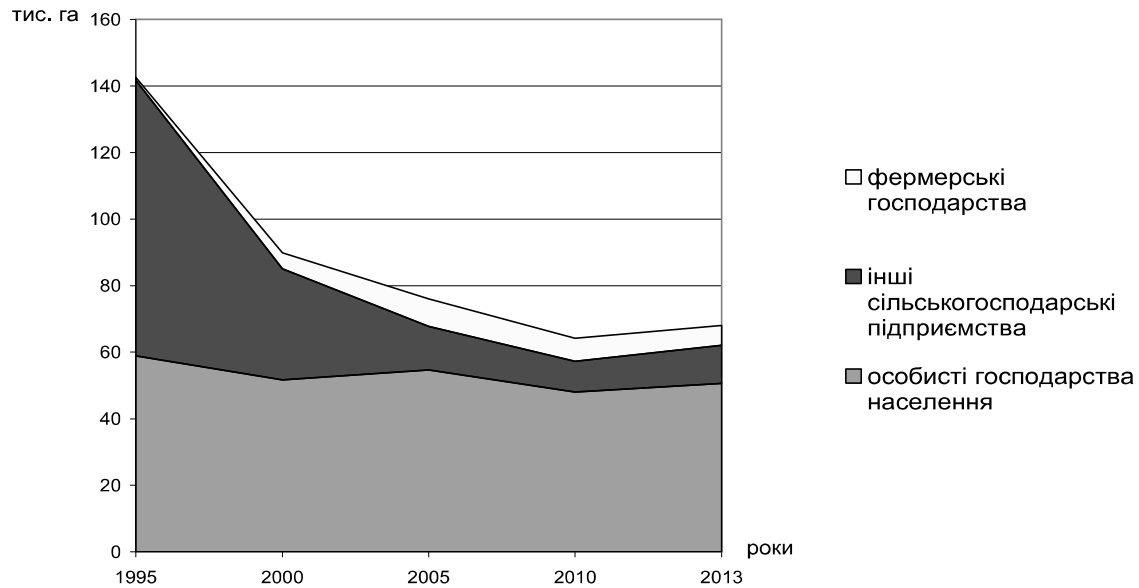

Рис. 2. Динаміка сільськогосподарських угідь Українського Розточчя, 1995-2013 рр.

Динаміка і розподіл ріллі за організаційними формами господарювання аналогічна до сільськогосподарських угідь. Відбувається зростання частки ріллі у користуванні особистих господарств населення. Майже вся площа сільськогосподарських угідь фермерських господарств Розточчя (96%) зайнята ріллею, що свідчить про переважно рослинницький напрямок їхнього господарювання і зумовлює екологічно-несприятливе провадження тут сільського господарства, зокрема щодо виснаження ґрунтів, поширення ерозії тощо.

Щодо тваринництва, то кількість поголів'я ВРХ за 2000-2012 рр., при загальному його зменшенні, у фермерських господарствах зростає. Однак цей приріст (0,6 тис. голів, на 50%) був суттєво меншим, ніж скорочення поголів'я в інших організаційних формах господарювання (на 60,3 тис., або у 3,3 рази в особистих господарствах населення; на 11,1 тис., або у 10,3 рази у сільськогосподарських підприємствах).

В особистих господарствах населення Розточчя зосереджено 90% поголів'я ВРХ, у фермерських господарствах – 5,8%, сільськогосподарських підприємствах – 4,2%. Показник щільності ВРХ корелюється із загальним поголів'ям худоби і птиці. Розточчя має показник нижче середньообласного (20 і 25 голів ВРХ на 100 га сільськогосподарських угідь). Найнижча щільність ВРХ у сільськогосподарських підприємствах (7 голів), найвища – у фер-

мерських господарствах (приблизно 30 голів). Аналогічна ситуація із розподілом поголів'я свиней. Фермерські господарства Розточчя зосереджують 23% поголів'я (у Львівській області – 6%), натомість сільськогосподарські підприємства – 1% і 35% відповідно. Це дає змогу зробити висновок про переважаючий розвиток тваринництва, зокрема свинарства, у фермерських господарствах Розточчя.

Напрямки виробничої спеціалізації господарювання також відмінні за різними організаційними формами. Загалом на Розточчі за структурою вартості валової продукції переважає рослинництво (61%). В особистих господарствах населення, на які припадає приблизно 70% виробленої продукції, її структура подібна до загально регіональної (68%). У сільськогосподарських підприємствах інше співвідношення: 63% вартості продукції дає тваринництво. Ще вищою є частка продукції тваринництва у вартості реалізованої продукції фермерських господарств (88%).

Переважає виробництво тваринницької продукції в сільськогосподарських підприємствах і фермерських господарствах зумовлене їхніми кращими фінансово-економічними і матеріально-технічними можливостями.

На особисті господарства населення Розточчя припадає 80,3% виробництва сільськогосподарської продукції, що значно більше, ніж по Львівській області (67,4%). Частка виробленої продукції рослинництва (90,1%) перевищує

частку сільськогосподарських угідь (84,1%), що засвідчує достатньо високу продуктивність землеробства. Натомість тваринництво в особистих господарствах населення Розточчя поки що не демонструє інтенсивного шляху розвитку.

За майже однакової частки сільськогосподарських підприємств Розточчя і Львівської області у загальній кількості суб'єктів господарювання, сільськогосподарські підприємства Розточчя мають нижчу частку сільськогосподарських угідь, ріллі, а також поголів'я худоби. Це свідчить про діяльність тут дрібних товаровиробників, які становлять 93% від загальної кількості. Однак сільськогосподарські підприємства мають вищу ефективність тваринництва: за частки поголів'я худоби до 5% вони виробляють 24% продукції.

На фермерські господарства Розточчя припадає 5% вартості сільськогосподарської продукції, що трохи вище від загальнообласного показника (3,8%). Значення цієї організаційної форми є меншим у виробництві продукції рослинництва (1%), більшим – у виробництві продукції тваринництва (11,3%).

Відбулися зміни також щодо продуктивності сільського господарства. У 2005 р. виробництво продукції на 100 га сільськогосподарських угідь становило на Розточчі 2,7 тис. грн, причому значення цього показника для особистих господарств населення удвічі перевищувало показник сільськогосподарських підприємств. У 2012 р. на 100 га сільськогосподарських угідь Розточчя вироблено продукції на 8,4 тис. грн, що менше від загальнообласного показника (8,9 тис. грн). Найбільшу продуктивність мали сільськогосподарські підприємства (10,6 тис. грн). Фермерські господарства регіону мають подібні значення цього

показника (10,1 тис. грн) і здійснюють свою діяльність значно ефективніше, ніж по Львівській області загалом (6,6 тис. грн). Продуктивність особистих господарств населення є нижчою порівняно з підприємствами (8,1 тис. грн). Частково це спричинене переважанням виробництва тут рослинницької продукції, яка значно дешевша порівняно з тваринницькою.

Висновки. Сільське господарство Українського Розточчя, як і України загалом, відзначається значною диверсифікацією його організаційно-правових форм: особисті господарства населення, сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства.

Специфіка природо- і суспільно-географічних умов Українського Розточчя зумовила зменшення кількості великих і середніх суб'єктів аграрного господарювання.

Особисті господарства населення переважають у загальній кількості суб'єктів агродіяльності, за площею сільськогосподарських угідь, ріллі, поголів'ям ВРХ і свиней. Вони є найперспективнішою організаційною формою аграрних господарських структур регіону за умови підвищення ефективності на основі індустріалізації, екологізації виробництва, поглиблення спеціалізації.

Подальші перспективи розвитку сільського господарства регіону пов'язані з реформуванням агрогосподарств на нових організаційних засадах із застосуванням принципів кооперування, зокрема на основі створення кооперативів із виробництва, обслуговування і реалізації сільськогосподарської продукції, а також поліпшення науково-виробничого забезпечення з використанням потенціалу Львівського національного аграрного університету.

Література:

1. Влах М. Р. Основні організаційні форми сільського господарства України (порівняльно-географічний аналіз) / М. Р. Влах, Т. М. Кравець // Вісник Волинського національного університету. – 2008. – С. 83–86. (Серія Географічні науки; №1).
2. Малік М. Й. Реформування власності і реструктуризація підприємств АПК / М.Й.Малік // Економіка АПК. – 2007. – №11. – С. 9–13.
3. Месель-Веселяк В. Я. Організаційні форми господарювання в сільському господарстві / В. Я. Месель-Веселяк // Вісник економічної науки України. – 2006. – № 2. – С. 184–190.
4. Онищенко О. М. Аграрні трансформації в Україні: оцінки, проблеми, прогнози / О. М. Онищенко // Економіка і прогнозування. – 2001. – № 3. – С. 7–24.
5. Регіональна статистика Львівщини: інформаційний банк статистичних даних [Електронний ресурс] // Головне управління статистики у Львівській області. – Режим доступу: <http://database.ukrcensus.gov.ua/regiostat/regio/Regiostat.asp>
6. Саблук П. Т. Нова економічна парадигма формування стратегії національної продовольчої безпеки України в XXI столітті: монографія / П. Т. Саблук. – К.: Інститут аграрної економіки УААН, 2001. – 638 с.
7. Сільське господарство Львівщини. 2012: статистичний збірник / Головне управління статистики у Львівській області. – Львів, 2013. – 172 с.
8. Сільськогосподарська діяльність господарств населення Львівської області. 2012: статистичний збірник / Головне управління статистики у Львівській області. – Львів, 2013. – 145 с.
9. Трансформація структури господарства України: регіональний аспект / за ред. Г. В. Балабанова, В. П. Нагірної, О. М. Нижник. – К.: Міленіум, 2003. – 404 с.
10. Фермерські господарства Львівщини. 2012: статистичний збірник / Головне управління статистики у Львівській

References:

1. Vlah M. R. Osnovni organizacijni formy sil'skogo gospodarstva Ukrai'ny (porivnjal'no-geografichnyj analiz) / M. R. Vlah, T. M. Kravec' // Visnyk Volyn'skogo nacional'nogo universytetu. – 2008. – S. 83–86. (Serija Geografichni nauky; №1).
2. Malik M. J. Reformuvannja vlasnosti i restrukturyzacija pidprijemstv APK / M.J.Malik // Ekonomika APK. – 2007. – №11. – S. 9–13.
3. Mesel'-Veseljak V. Ja. Organizacijni formy gospodarjuvannja v sil'skomu gospodarstvi / V. Ja. Mesel'-Veseljak // Visnyk ekonomichnoi' nauky Ukrai'ny. – 2006. – № 2. – S. 184–190.
4. Onyshhenko O. M. Agrarni transformacii' v Ukrai'ni: ocinky, problemy, prognozy / O. M. Onyshhenko // Ekonomika i prognozuvannja. – 2001. – № 3. – S. 7–24 .
5. Reg'ional'na statystyka L'vivshhyny: informacijnyj bank statystychnyh danyh [Elektronnyj resurs] // Golovne upravlinnja statystyky u L'vivs'kij oblasti. – Rezhym dostupu: <http://database.ukrcensus.gov.ua/regiostat/regio/Regiostat.asp>
6. Sabluk P. T. Nova ekonomichna paradygma formuvannja strategii' nacional'noi' prodovol'choi' bezpeky Ukrai'ny v ННІ stolitti: monografija / P. T. Sabluk. – К.: Instytut agrarnoi' ekonomiky UAAN, 2001. – 638 s.
7. Sil'ske gospodarstvo L'vivshhyny. 2012: statystychnyj zbirnyk / Golovne upravlinnja statystyky u L'vivs'kij oblasti. – L'viv, 2013. – 172 s.
8. Sil'skogospodars'ka dijalnist' gospodarstv naselennja L'vivs'koi' oblasti. 2012: statystychnyj zbirnyk / Golovne upravlinnja statystyky u L'vivs'kij oblasti. – L'viv, 2013. – 145 s.
9. Transformacija struktury gospodarstva Ukrai'ny: regional'nyj aspekt / za red. G. V. Balabanova, V. P. Nagirmoi', O. M. Nyzhnyk. – К.: Milenium, 2003. – 404 s.
10. Fermers'ki gospodarstva L'vivshhyny. 2012: statystychnyj zbirnyk / Golovne upravlinnja statystyky u L'vivs'kij oblasti. – L'viv, 2013. – 114 s.

Резюме:

Мирослава Влах, Ирина Ванда. ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ ФОРМЫ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА УКРАИНСКОГО РОСТОЧЬЯ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И НАПРАВЛЕНИЯ ТРАНСФОРМАЦИИ.

Раскрыты общие особенности современной организационно-правовой структуры сельского хозяйства Украинского Росточья, которая отличается высокой долей личных хозяйств населения в общем количестве субъектов агрохозяйствования, общей площадью сельскохозяйственных угодий, в т. ч. пашни, в поголовье КРС и свиней, а также в производстве продукции растениеводства. Развитие крупнотоварного животноводства связано со специализированными сельскохозяйственными предприятиями и фермерскими хозяйствами.

Сельское хозяйство Украинского Росточья, как и Украины в целом, отличается значительной диверсификацией его организационно-правовых форм: личные хозяйства населения, сельскохозяйственные предприятия, фермерские хозяйства.

Специфика природо- и общественно-географических условий Украинского Росточья обусловила уменьшение количества крупных и средних субъектов аграрного хозяйствования.

Личные хозяйства населения во общем количестве субъектов агродеятельности, по площади сельскохозяйственных угодий, пашни, поголовьем КРС и свиней. Они являются перспективной организационной формой аграрных хозяйственных структур региона при условии повышения эффективности на основе индустриализации, экологизации производства, углубления специализации.

Дальнейшие перспективы развития сельского хозяйства региона связаны с реформированием агрохозяйств на новых организационных принципах, с применением принципов кооперирования, в частности на основе создания кооперативов по производству, обслуживанию и реализации сельскохозяйственной продукции, а также улучшения научно-производственного обеспечения с использованием потенциала Львовского национального аграрного университета

Ключевые слова: сельское хозяйство, организационно-правовые формы агрохозяйствования, личные хозяйства населения, сельскохозяйственные предприятия, фермерские хозяйства.

Summary:

Miroslava Vlach, Irina Wanda. ORGANIZATIONAL FORMS OF AGRICULTURE UKRAINIAN ROSTOCJE: CURRENT STATE AND DIRECTION OF TRANSFORMATION.

Revealed common features of modern organizational and legal structure of agriculture Ukrainian Rostocje, which has a high share of private farms in the total number of subjects of agriculture, the total area of agricultural land, land in the number of cattle and pigs, as well as in crop production . The development of large-scale livestock associated with specialized agricultural enterprises and farms.

Ukrainian agriculture Rostochje as Ukraine in general, characterized by significant diversification of its organizational and legal forms: private farms, agricultural enterprises, farms.

Specificity of nature- and socio-geographical conditions Ukrainian Rostochje led decrease in the number of large and medium-sized entities agricultural management.

Private farms in the total number of subjects agrodeyatelnosti, the area of agricultural land, arable land, the number of cattle and pigs. They are promising organizational form of agrarian economic structures of the region, subject to greater efficiency through industrialization, cleaner production, increased specialization.

Future prospects for the development of agriculture in the region associated with the reform of agricultural enterprises in the new organizational principles, applying the principles of cooperation, in particular through the creation of cooperatives for the production, maintenance and marketing of agricultural products, as well as improving research and production software using the potential of the Lviv National Agrarian University

Keywords: agriculture, organizational and legal forms of agriculture, private farms, agricultural enterprises and farms.

Рецензент: проф. Заставецька О.В.

Надійшла 01.04.2015 р.

УДК 911.3

Володимир ПОРУЧИНСЬКИЙ

ПРИРОДНО-ГЕОГРАФІЧНІ ЧИННИКИ РОЗСЕЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Здійснено аналіз просторової диференціації природно-географічних умов і ресурсів, що утворюють різноманітні територіальні комплекси, які визначають особливості розселення населення Волинської області. Охарактеризовано особливості природно-географічного положення, природно-ресурсного потенціалу та розселення населення в межах конкретних фізико-географічних зон. Досліджено роль екологічного чинника в процесі формування системи розселення області.

Ключові слова: природні умови, природні ресурси, розселення населення.

Постановка завдання у загальному вигляді. Одним з найважливіших завдань сучасної географії є встановлення кількісних та якісних залежностей між природно-ресурсними та соціально-економічними чинниками розвитку того чи іншого регіону. Сучасна наука має на меті встановити ступінь впливу рельєфу, геологічної будови, клімату, поверхневих вод тощо на темпи розвитку окремих галузей економіки, темпи та особливості заселення території, виробити шляхи оптимізації такого впливу.

У сучасних умовах особливо актуальною є проблема ефективного поєднання природно-ресурсного та трудового потенціалу території, а у зв'язку з цим і питання оптимізації системи розселення території адміністративної області. Проблемою природно-ресурсного, трудового потенціалу території, заселенням Волинської області займалися та займаються К.І. Геренчук, Г.І. Коваль, М.М. Кучинко, В.Й. Лажнік,

П.В. Луцишин, Н.І. Романюк, А.М. Слащук та інші дослідники. Незважаючи на досить ґрунтовне вивчення цих аспектів, не до кінця з'ясованими залишаються питання розселення Волинської області у зв'язку з ландшафтними особливостями окремих територій регіону.

Виклад основного матеріалу. Територія Волинської області розміщена у межах Східно-Європейської рівнинної фізико-географічної країни у помірному фізико-географічному поясі. Своєрідний перерозподіл тепла і вологи на різних типах рівнинного рельєфу призводить до помітних відмінностей у фізико-географічних процесах, тому в межах поясу виділяються фізико-географічні зони мішаних лісів та широколистяних лісів (табл. 1) [3].

У зоні мішаних лісів України виділяють фізико-географічну провінцію – Полісся, а в широколистянолісовій зоні – Західну Українську провінцію, частину території яких займає Волинь.

Таблиця 1.

Фізико-географічне районування Волинської області [3, с. 70]

Зона	Провінція	Область	Підобласть
Мішані ліси	Полісся	Волинське Полісся	Верхньо-Прип'ятська
			Буго-Стирська
		Мале Полісся	–
Широколистянолісова	Західна Українська	Волинське Опілля	Західна
			Східна

Характеристика мінеральних ресурсів області свідчить про те, що з усіх корисних копалин основною групою є паливні корисні копалини, які створюють сприятливі умови для розміщення відповідних підприємств.

У межах Волинської області є значні запаси торфу, а також кам'яного вугілля. Торф'яна промисловість розвивається на базі потужних запасів торфу низки родовищ у Маневицькому, Ківерцівському та інших районах. Торф'яний фонд області представлений переважно старорусловими, заплавленими й притерасовими

родовищами з яскраво вираженим низинним типом торфових відкладів. Видобуток торфу є економічно вигідним через його високу якість і належні умови експлуатації торфовищ. Такі населені пункти, як Любешів, Ратне, Камінь-Каширський, Шацьк, Маневичі та інші мають сприятливі можливості для подальшого розвитку торф'яної промисловості.

Будівництво шахт у 50-х роках ХХ ст. і подальший видобуток вугілля справили вагомий вплив на зміну територіальної локалізації трудових ресурсів області. З видобутком кам'яно-